

Feminist Bir Protesto Olabilir Mi? Anorektiklere Göre Anoreksinin Anlamı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma

Temmuz Gönç Şavran

Anadolu Üniversitesi

[ORCID: 0000-0003-0561-4661](https://orcid.org/0000-0003-0561-4661)

tgonc@anadolu.edu.tr

Ayla Zaman

Anadolu Üniversitesi

[ORCID: 0000-0001-8712-4580](https://orcid.org/0000-0001-8712-4580)

aylazaman@gmail.com

Öz

Bu çalışma, fenomenolojik bir alan araştırmasının verileri üzerinden anoreksi teşhisi konmuş ve tedavi görmüş yedi kadının anoreksiye yükledikleri anlamı betimlemeyi ve feminist literatür ışığında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılara amaçsal örneklemeyle ulaşılmış, veriler yüz yüze yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlarla toplanmıştır. Bulgular katılımcıların anoreksiyi bir bozukluk olarak gördüklerini, buna rağmen anoreksiye değer görmeye, kendine hâkim olmanın getirdiği saygınlıkla, özgürleşmeyle ve korunmayla ilgili anlamlar yüklediklerini, incelenen bedenlerinden memnun olmadıklarını ama bu süreçte gösterdikleri irade nedeniyle kendileriyle gurur duyduklarını göstermektedir. Katılımcılar için anoreksi belirli bir ağırlığa veya fiziksel görünüme ulaşmaya değil, kadınlığın ikincil statüsünün bedensel ve zihinsel göstergelerinden uzaklaşmaya yönelik bir süreçtir. Bu açıdan bulgular anoreksinin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına yönelik bilinçsiz bir protesto olduğu argümanını desteklemektedir. Katılımcılar anoreksi sürecinde hem beden hem de toplumsal roller üzerinden kadınlığı reddetmekte, psikolojik veya psikiyatrik tedavi sonrası reddettikleri kadınlık kimliğiyle barışmaktadır. Ancak bu barışmanın toplumsal cinsiyet rollerinin anlamına yönelik bir sorgulama içermemesinin etkisiyle anoreksi sürecinde bir süreliğine ortadan kalkan toplumsal cinsiyete bağlı sorumluluk ve beklentilerle ilgili sorunlar, tedavi sonrası kadınlık kimliğiyle barışmanın ardından yeniden ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, beden, toplumsal cinsiyet, anoreksiya nervoza, yeme bozuklukları

•••••

<http://federgi.ankara.edu.tr>

May It Be A Feminist Protest? A Sociological Study On The Meaning Of Anorexia According To Anorectics

Temmuz Gönç Şavran

Anadolu University

[ORCID: 0000-0003-0561-4661](https://orcid.org/0000-0003-0561-4661)

tgonc@anadolu.edu.tr

Ayla Zaman

Anadolu University

[ORCID: 0000-0001-8712-4580](https://orcid.org/0000-0001-8712-4580)

aylazaman@gmail.com

Abstract

Depending upon the data of a phenomenological field research, this study aims to describe the meaning attributed to anorexia by seven women who were diagnosed and treated with anorexia and to evaluate it in the light of feminist literature. Participants were reached through purposive sampling, and data were collected through face-to-face semi-structured interviews. The findings show that the participants consider anorexia as a disorder, however, they interpret anorexia in relation to the dignity of self-control, liberation, and protection. For the participants, anorexia is not a process of reaching a certain weight or physical image, but a process of moving away from the physical and mental indicators of the secondary status of femininity. In this respect, the findings support the argument that anorexia is an unconscious protest against gender stereotypes. During the anorexia process, the participants reject femininity based on both body and social roles and reconcile with the female identity they reject after psychological or psychiatric treatment. However, problems related to gender-related responsibilities and expectations, which disappeared for a while during the anorexia process due to the fact that this reconciliation did not include a questioning of the meaning of gender roles, reappear after reconciliation with the female identity after treatment.

Keywords: Sociology, body, gender, anorexia nervosa, eating disorders

•••••

<http://federgi.ankara.edu.tr>

Giriş

Anoreksiya nervoza (anoreksi) toplumsal cinsiyetle beden kesitiği önemli noktalardan biridir ve feminist literatür ışığında incelenmesi, kadınlık ve bedenle ilgili önemli tartışmalar açabilir. Anoreksinin izi açlığın günahlardan uzaklaşmayla ilişkilendirildiği Orta Çağ Avrupa'sına kadar sürülebilirse de çağdaş anlamda anoreksi Batı kültüründe 1980 sonrası yaşanan değişimle birlikte kiteselleşen (Orbach 1993; Bordo 1993), çok kısıtlı yiyerek veya yeme ve kusma nöbetleri geçirerek gıda alımını sınırlama davranışını içeren bir olgudur. Diğer yaş gruplarına göre 10-20 yaş arasında (van Eeden vd. 2021) ve erkeklere oranla kadınlarda daha fazla gözlemlendiği ve kadınlarda gözlenme oranının giderek arttığı (Martinez-Gonzalez vd. 2020) bilinmektedir.

Bu konuda yapılan çalışmaların önemli bir kısmı, anoreksinin nesnel olarak ölçülebileceğini varsayan, fizyolojik yönlerine ve organik nedenlerine odaklanan, biyomedikal perspektifin egemen olduğu çalışmalardır (Sharp ve Freeman 1993). Bu tarz çalışmalar Amerikan Psikiyatri Derneği'nin (2013) kişinin vücut ağırlığını bozuk veya çarpık algılaması veya düşük vücut ağırlığının ciddiyetinin inkâr edilmesi gibi ifadeleri içeren anoreksi tanımını temel almaktadır. Ancak feminist kuramcılara (Bordo 1993; Hepworth 1999; Malson 1998) göre anoreksiyi bireysel patoloji

olarak gören bu tanıma dayalı yapılan çalışmalar konunun tbbileştirilmesine, kadın bedenini etkileyen sosyal ve kültürel bağlamın (Bordo 1993) ve anoreksi sürecinde deneyimlenen çileci eylem tarzlarının (Puuronen 1999, 219) görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Üstelik anoreksinin kelime anlamı iştah kaybı olsa da çalışmalar anorektiklerin iştahlarını kaybetmediklerini, iştahlarına direndiklerini veya iştahlarını inkâr ettiklerini göstermektedir (Brain 2006, 22). Feminist kuramcılara göre anoreksi, içinde yaşadığımız kültür nedeniyle ortaya çıkan yaygın bir olgudur; bireysel görülmemeli ve bozukluk olarak adlandırılmamalıdır.

Kültürel çalışmalar ve kadın çalışmaları perspektifinden yapılan çalışmalarda konuya söylem açısından yaklaşılmış, Batı toplumlarında kültürel temsillerin kadın bedeni üzerinden nasıl okunabileceği gösterilmeye çalışmış ve anoreksi baskın kadınlık temsillerine karşı bir protesto olarak okunmuştur (Bordo 1993; Orbach 1993). Temsil meselesinin önemli olduğunu ama yaşanan deneyimlere de odaklanmak ve anorektik öznelere sesini duymak gerektiğini savunan bazı feminist araştırmacılar ise konuyu etnografik (Holmes 2016; Holmes vd. 2017; Warin 2004; Muldtofte 2018) ve fenomenolojik (Puuronen 1999; Moola ve Norman 2017) yöntemlerle çalışmışlardır.

Feminist çalışmalar, yeme bozukluklarını Batı toplumlarında kadınsılığı çevreleyen sosyal beklentilerle, iştah, cinsellik ve ekonomik güç konusundaki cinsiyetçi söylemler ve sosyal rollere ilişkilendirirler (Bordo 1993; Orbach 1993; Malson 1998; Saukko 2008). Araştırmalar, son yüzyılda anoreksinin sistematik olarak artış gösterdiğini, toplumsal cinsiyete dayalı sosyokültürel incelik baskılarının beden memnuniyetsizliğini ve yeme bozukluklarını şiddetlendirdiğini göstermiştir (Levine ve Smolak 2014; Mabe vd. 2014; Orbach 1993; Saukko 2008). Çalışmalarda incelik idealinin içselleştirilmesi sorunsallaştırmış ve kadınlarda ve kız çocuklarında incellemeyle ilgili beklentilerin azaltılmasının yolları üzerinde durmuştur (Culbert vd. 2015; Stice vd. 2013). Feminist araştırmacılar yeme bozukluklarının psikolojik veya biyolojik faktörleri içerebileceği gerçeğini reddetmeseler de temel nedenin sosyokültürel dinamikler, özellikle de toplumsal cinsiyet ideolojisi olduğunu savunmuşlardır (Levine ve Smolak 2014).

Bu çalışma, fenomenolojik desende yürütülmüş nitel bir saha çalışmasının bulguları üzerinden anoreksi sürecini ve anorektiklerin bu süreçte kendi davranışlarına ne anlam yüklediklerini inceleyip tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma, araştırma bulguları üzerinden anorektik bağlamda incelenen hedefinin belirli bir fiziksel konuma erişmek olmadığını, anorektik özne açısından anoreksinin kadınlıkla ilgili bedensel ve zihinsel göstergelerden özgürleşme süreci olarak okunabileceğini savunmakta ve kuramsal açıdan büyük ölçüde bu iddianın en önemli temsilcisi

sayılabilecek olan Susan Bordo'nun perspektifi etrafında örgütlenmektedir. Kuramsal çerçevenin bu şekilde kurulması çalışmanın amacına uygun olmakla beraber anoreksinin ele alındığı başka bağlamlara ilişkin bazı çağdaş tartışmaların kapsam dışında kalmasına neden olmuştur ki bu durum çalışmanın en önemli sınırlılığıdır.

Anoreksi Çalışmalarında Medyanın Rolüne Yönelik Eleştiriler

Bedenin tasarlanan, değiştirilebilen bir proje (Giddens 1991) olarak algılandığı ve tüketim kültürü içinde metalaştırıldığı çağdaş toplumda bireyler bedenlerini beğenildiğinden emin oldukları örneklerle dönüştürerek başkaları tarafından arzu edilebilir, ideal vitrinler inşa etmeye çalışırlar (Baudrillard 1999). Batı kültüründe medyada güzellik ve ideal kadın bedeni algısı 1960'lardan itibaren giderek daha ince, neredeyse anorektik olarak tanımlanabilecek (Wolf 1991, 5) şekilde evrilmiş, özellikle 1990 sonrasında "yetersiz beslenmiş gibi görünen çelimsiz bedenler" idealize edilmiştir (White 2021, 34-35). Teknoloji geliştikçe gerçekte var olmayan "kusursuz" bedenlerin temsili sosyal medya kullanımında önemli bir yer kazanmış (Uğurlu 2015) ve sosyal medyada geçirilen süreyle yeme bozuklukları arasındaki ilişki ortaya konmuştur (Padin vd. 2021). Medyadaki incelik idealinin yarattığı baskı Türkiye'de de çeşitli araştırmalarda (Günindi Ersöz 2010; Güzel 2013; Demir 2016) ele alınmıştır. Orbach'a göre (1993, 17) kadınlar medya tarafından ısrarla iletilen ve bedenlerini kusurlu ilan eden bu mesajlardan kurtulamaz, ancak diyet, güzellik ve kozmetik endüstrilerinin "kurtuluş vaadi" ile bir süreliğine rahatlar ve meta olarak görüldüğü için şekillendirilebileceği kabul edilen bedenlerini yeniden yaratabileceklerini bilmekte teselli bulurlar.

Ne var ki feminist literatürde, anoreksi konusunda medyanın rolüne fazla ağırlık verilmesi ve yeme bozukluklarının beden imajı sorunu olarak görülmesi eleştirilmiş, bu tip argümanların yeme ve bedenle ilgili baskıların cinsiyete dayalı eşitsizliklerin geniş bağlamı içindeki karmaşık anlamını görmeyi engelleyeceği savunulmuştur (Bordo 1993; Katzman ve Lee 1997; Malson 2009). Piran ve Teall'ın (2012) çalışması, yeme bozukluklarının incelik arayışı nedeniyle değil, daha ziyade yapısal olarak cinsiyetlendirilmiş daha geniş sınırlı faillik deneyimleriyle oluştuğunu göstermektedir. Nitekim Bordo'ya göre (1993, 141) analitik olarak anoreksiyi modanın inceliğe verdiği önemin artmasıyla ilişkilendirmek, hipotalamik işlev bozukluğuyla ilişkilendirmekten (yani biyomedikal perspektiften) daha derin olmakla beraber çok da farklı değildir. Bordo'ya (1993, 46, 139-141) göre anoreksi çalışmalarında medya ve moda endüstrisi "pasif ve etkilenebilir durumdaki genç kadınların beyinlerini her türlü imgeleme yoluyla yıkayan baskıcı ve kaptisli düşman" olarak görülmektedir, halbuki anoreksi bu indirgemeci iddiaların ötesinde, çağdaş kültürün

kristalleşmesinin psikopatolojisidir ve bedeni küçümseyen tarihsel mirasla ilgilidir.

Cinsiyetsizleşen Bedenin Sunduğu Özgürlük: Eril Değerler

Anoreksi geleneksel kadın pratiğinde tipik olarak, sıradan bir eleştiri nedeniyle girilen ılımlı bir diyetle başlar. Kadın bu diyetle arzularının, istemenin, ihtiyaç duymanın, buna rağmen kendi iradesini kullanarak bu ihtiyacı yenmenin nasıl bir his olduğunu keşfeder (Bordo 1993, 179). Bu süreçte Batı kültürünün geleneksel olarak “erkeksi” olarak kodladığı ve kadınlara nadiren sunduğu yeni bir anlamlar ve değerler alanını keşfeder: Kendine hâkim olma, kendini aşma, uzmanlık, üstün irade, kontrol ve bu sayede başkaları üzerinde güç elde etme. Kadınların her gün spor yapması ve hem açlıklarına/iştahlarına hem de kendilerini yatıştırma arzularına şiddetle direnmesi kontrol, disiplin ve kendine hâkim olmak gibi “erkek” erdemlerine sahip olmaya başladıklarını gösterir (Bordo 1993, 171; MacSween 1993, 193). Giderek incelen anorektik, okulda bedenine estetik ya da cinsel bir nesne olarak değil, yansıttığı irade ve özdenetim gücü nedeniyle hayranlık duyulduğunu, evde ebeveyninin kendisine yemek yedirme uğraşını gördüğünde de eylemlerinin çevresindekilerin hayatları üzerinde muazzam bir etkiye sahip olduğunu keşfeder (Bordo 1993, 179).

Anorektik özne, kamusal ve profesyonel alanda eril kabul edilen değerleri (örneğin; öz denetim, duygusal disiplin, kararlılık, soğukkanlılık) somutlaştırdıkça bedeninde kendisini kadın olarak damgalayan kısımları küçümser, bedeni cinsiyetsizleştikçe veya oğlan çocuğuna benzedikçe dokunulmaz ve incinmez hissetmeye başlar (Bordo 1993, 179). Anoreksinin kadınlığı çağrıştıran “yumuşak, gevşek ve aşırı ete” (Bordo 1993, 191) karşı bir savaş olması bakımından “maço anoreksi” olarak adlandırılan kadın vücut geliştirme sporuyla ortaklaştığı iddiası da (Mitchell 1987, 160) aynı bağlama işaret etmektedir. Kıvrımlı bedenlerle yetersizlik arasında kurulan kültürel ilişkinin de kadın bedeninin toplumsal ve cinsel kırılmasının da farkında olan özne, anoreksi sayesinde ayrıcalıklı erkek dünyasına girmenin, değer görmenin ve güvende olmanın bir yolunu bulmuş olur (Bordo 1993, 179). Üstelik paradoksal bir şekilde bu yolu, geleneksel kadınsı davranışı –bedeni nesneleştirme ve mükemmelleştirme disiplinini– aşırı şekilde uygulayarak bulmuş olur; geleneksel anlamda kadınsı olan, bu aşırılık noktasında kendi zıddına doğru yapı-söküme uğrar ve kültürün eril olarak kodladığı değerlere açılır (Bordo 1993, 179). Anorektik kişinin minimum gıdayla yaşama yeteneği, şiddetli biçimde dışlanmış ve değersiz hissettiği bir dünyada kendisini güçlü ve takdire şayan hissetmesini sağlar (Orbach 1993, 82). Biyomedikal çalışmalar anorektiklerin bu süreci önemli bir değer kazanma mücadelesi olarak deneyimlediklerini, “uğrun-da savaştıkları psişik değeri hayatın kendisinden daha değerli gördükleri-

ni" (Orbach 1993, 103) nadiren fark ederler.

Anoreksinin özgürleştirici bir şekilde deneyimlendiği vurgulan- sa da (Bordo 1993; Puuronen 1999) bu güç deneyimi yanıltıcıdır, çünkü bedeni oğlansı/erkeksi şekilde yeniden biçimlendirmek erkek iktidarına ve ayrıcalığına sahip olmak anlamına gelmez. Bedeni ve ruhu takıntılı bir beden pratiğinin dizginine sokmak ve bunu yaparken özgür ve özerk hissetmek, kadınların olasılıklarını sınırlayan toplumsal düzeni dönüştür- mez, aksine onu yeniden üretir (Bordo 1993, 179). Aynı fikirde olan Naomi Wolf (1991, 187) giderek incelen kadın bedeninin kadın cinsiyetine karşı bir politik silah olarak kullanıldığını düşünür ve kilo vermeye yönelik di- yetleri "kadın tarihindeki en güçlü siyasi yatıştırıcı" olarak görür.

Kadınısı Bedenin Reddi ve Protesto Olarak Anoreksi

Feminist çalışmalar kadınların yeme davranışlarıyla cinsel istek ara- sındaki kültürel bağlantıyı, kadınların daha genel düzeyde 'iştahlarının' düzenlenmesi bağlamında değerlendirir (Bordo 1993; Orbach 1993; Mal- son 1998; Burns 2004). Örneğin Orbach'a (1993, 142) göre sosyal, ekonomik ve psikolojik faktörlerin bir araya gelmesiyle kendilerini derinden kusurlu hisseden, ihtiyaçlarından utanan ve kendilerini değerli yeni benliklere dö- nüştürmedikçe var olmaya hakları olmadığını düşünen bir kadın kuşağı oluşmaktadır ve bu kuşak, çağdaş durumla aşırı ve acı verici şekilde in- celme yoluyla mücadele eden kadınlarda somutlaşmaktadır. Anoreksinin kilit özellikleri bolluk içinde açlık, arzunun ve iştahın inkârı ve görünme isteğine karşı görünmez olma uğraşısıdır (Orbach 1993, 4).

Anoreksi aynı zamanda bir suçlamadır, bu suçlama kadın açlığını küçümseyen ve bastıran, kadınları iştahlarından ve ihtiyaçlarından ötürü utandıran ve kadınlardan sürekli olarak bedenlerini dönüştürmeye ça- lışmalarını talep eden kültüre yöneliktir. Bu suçlamayı anorektik kişinin kendisi dile getiremediği için bedeni dile getirmektedir, bu açıdan anoreksi politik bir açlık grevi, bilinçsiz bir feminist protestodur (Orbach 1993, 102). Batı kültürü hâlâ kadını temel besleyici (duygusal ve fiziksel) olarak gören katı bir cinsel işbölümü ideolojisini savunmaktadır. Bu ideolojide kadınlığın kuralları -hem sembolik olarak hem de harfiyen- anne ve eş rolleri üzerinden kadının kendini değil başkalarını beslemesini, aynı yiye- cekler için kendi duyduğu iştahı bastırmasını, kendini doyurmasının aç- gözlülük olarak yorumlanmasını gerektirir (Burch 1973, 89; Orbach 1993, 10, 33-35). Kadınların yiyeceklere yönelik iştahının kontrolü, kadınlığın inşasını yöneten genel kuralın, yani kadının kamusal iktidar, bağımsızlık ve cinsel doyum için hissettiği açlığın kontrol altına alınması ve sınırlan- dırılması kuralının somut bir ifadesinden ibarettir (Bordo 1993, 171). Bu nedenle Bordo (1993, 175) feminist literatürde anoreksinin cisimleşmiş

protestonun patolojisi olarak görülmesinin şaşırtıcı olmadığını düşünür, bu etkili bir dili, sesi veya politikayı içermeyen, bilinçsiz, gelişmemiş ve verimsiz bir protestodur, ama yine de protestodur. Kaslı ve kütleli erkek bedeni idealinin karşısına inceliği (ya da metinde kasten kullanmadığımız eşanlamlısıyla “zayıflığı”) yerleştirmek, kamusal alanın erkekler tarafından işgal edilmesine karşı kırılabilirliğin ve iktidar yoksunluğunun çağrışımlarını taşır (Bordo 1993, 171).

Feminist literatür içinde yer almamakla birlikte Deleuze ve Parnet (2002, 110) de anoreksiyi bir mikro-politika ve bir kadınsı protesto/isyan olarak görürler. Anorektik beden ne nesnelleştirilmiş ne de öznelleştirilmiş olan, nesnesiz kılınmış olan bir bedendir. Anorektik, kendi başına bir tüketim nesnesi olmamak için tüketim normlarından ve toplumsal düzenin dayattığı taleplerden kaçır, kendisini bağımlı kılan organik ve toplumsal işlevlerin ötesinde, bedeninin işleyişine sahip olmak ister (Deleuze ve Parnet 2002, 110). Böylece anorektik beden çalışmaya devam etse de hem organik ve toplumsal işlevselliğini kaybeder hem de toplumsal kodları işlemez hale getirir, anoreksinin mikro-politik bir isyan olarak, tüketim olarak yemeye ve yapılar tarafından tüketilmeye karşı bir protesto olarak görülmesinin nedeni budur. Bu isyanın yöneldiği birkaç alan vardır: Anorektikler, açlığa ihanet ederler çünkü açlık onları organizmaya tabi kılarak kandırır, aileye ihanet ederler çünkü aile de onları aile yemeğine ve tüketim politikasına tabi kılmaktadır, yemeğe ihanet ederler çünkü yemek doğası gereği haindir. Bu nedenle anoreksi, organizmanın, ailenin ve tüketim toplumunun karmaşık bir hali olmayı içeren, gıda parçalarının fethini ve organik bir rejime karşı organsız beden¹ oluşumunu içeren bir politik tarihtir (Deleuze ve Parnet 2002, 111).

Deleuze ve Guattari (2005) kişinin yerleşik normlardan veya toplumsal kısıtlamalardan kurtulmak için izleyebileceği bir çizgiye, bize dayatılanlardan kurtulmanın ve kendi yolunu yaratmanın bir tarzına atıfta bulunmak için “kaçış çizgisi” kavramını kullanır. Kavram, baskıcı sistem ve yapıların normlarına bağlı kalmak yerine, bizi hali hazırda bilinen veya anlaşılmanın ötesine götüren düşünce veya araştırma hatlarını takip ederek onlardan kaçabileceğimizi ima eder. Bu çerçevede anoreksinin, anorektik özne için bir kaçış çizgisi olarak okunabileceği söylenebilir.

“Bozukluk” Eleştirisi

Yeme bozukluklarının oluşum ve gelişiminde kadınlığın kültü-

1 Deleuze ve Guattari'nin (2005) felsefesinde merkezi bir kavram olan “organsız beden” fiziksel değil, kavramsal bir bedendir ve beden kendisini sınırlayan ve tanımlayan sosyal ve kültürel organlardan arınmış olduğu bir var olma durumunu ifade eder.

rel inşasının merkezi bir yere sahip olduğunu savunan feminist araştırmalarda (Burns 2004; Holmes 2016; Saukko 2008) yeme ve bedenle ilgili baskı ve sorunların normatif kadınlık söylemi ve pratiği içinde ele alınması, kadınların deneyimlerinin normalleştirilip değer görmesi gerektiği savunulmuş, sorunların tıbbi perspektifle yeme “bozukluğu” olarak inşa edilmesi eleştirilmiştir. Anoreksi ile birlikte histeri ve agorafobiyi de inceleyen Bordo (1993, 168) Viktorya dönemi kültürüyle histeri vakalarının artması arasındaki ilişkinin, anoreksiyle 1980 sonrası Batı kültürü arasında da mevcut olduğunu vurgular. Histerideki hareket ve ses kaybı, agorafobideki evden (özel alandan) çıkamama, anoreksideki açlıktan ölürlen başkalarını besleme ve vücudun kapladığı alanı küçültme, bunların hepsinin cinsiyetin tarihsel inşasını yöneten kurallar çerçevesinde politik ve sembolik anlamları vardır, hepsi ilgili tarihsel dönemin kadınlık simgesinin ideolojik inşasının acı çekenin bedenine yazılmış, hatta “kazınmış” olduğunu göstermektedir (Bordo 1993, 168).

Günümüzde anoreksinin bozukluk olarak görülmesinde etkili olan ürkütücü popüler medya tasvirleri –iskeletleri andıran bedenler gibi– anorektiklerin kendileriyle patolojik veya norm dışı olarak karşılaşmasına neden olur ve “bozukluk” söylemini pekiştirir. Ancak anorektik davranış norm dışı olsa da diyetle ve incelemeyle meşgul olmak anormal değildir, aksine, sosyal normlara uymak için kendi kendini denetleyen ve disipline eden “uysal bedenlerin” üretimini sağlayarak, en güçlü normalleştirme mekanizmalarından biri olarak işlev görebilir (Bordo 1993, 186). Bu çerçevede ele alındığında anoreksiyi patolojik bir olgu, bir bozukluk olarak ele almak beden yönetimi teknolojilerinin normalleştirme işlevini gizler (Bordo 1993, 186). Diğer bir deyişle anoreksi, “hastanın” dış dünyadan gelen verileri kişiye özgü şekilde çarpıtması değil, sosyal dünyadaki sorunlara açılan bir penceredir (Bordo 1993, 54). Bir kadının, ince kişilerin toplumda daha akıllı kabul edildiğine inanması biyomedikal perspektife göre gerçeği çarpık algılamının bir örneğidir ve düzeltilmelidir. Hâlbuki feminist/kültürel perspektife göre bu tespit, Batı kültüründe çoğu insan için ince-liğin özdenetim ve zeka ile, kadınsı kıvrımlılığın, özellikle büyük göğüslerin saf bir yavanlıkla eş tutulduğu (Vanderheyden vd. 1988) gerçeğini görmezden gelmektir.

Bu teorik çerçeve içinde bu çalışmanın temel argümanı anoreksi analizinin biyomedikal modelle sınırlandırılmaması ve her bağlamda bir davranış veya algı bozukluğu olarak görülmemesi gerektiği, bedeni kontrol altında tutmaya yönelik toplumsal normlara karşı bilinçli veya bilinçsiz bir başkaldırı ve bir özgürleşme çabası olarak görülebileceğidir.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı, anoreksi geçmişi olan kadınların anoreksiye ve kendi davranışlarına ne anlam attiklerini betimlemek ve bulguları feminist literatür ışığında yorumlamaktır. Veriler 2017-2019 yılları arasında yürütülmüş olan nitel bir saha çalışmasında toplanmıştır². Araştırmada anorektik kadınların deneyimlerine odaklanmayı ve seslerini duymayı sağlayabileceği için fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Nitekim kendisi de 14 yaşındayken anorektik olan Su Holmes (2016, 194) anorektikleri kitle iletişim araçlarının savunmasız okuyucuları olarak gören açıklamalar (Saukko 2008) yüzünden “hakarete uğramış” hissettiğini belirtir ve temsile odaklanan feminist çalışmaları deneyimden uzak kalmakla eleştirir. Holmes’a göre (2016, 194) anorektik öznenin sesi genellikle düzensiz, bozuk, kandırılmış ve gerçekten uzak olarak görülmekte ve bu nedenle akademik otoritenin gözünden düşmektedir. Holmes’a göre (2016) anorektik (veya eskiden anorektik olan) öznelerin sesleri tıbbi veya popüler söylemlere cevap vermeye davet edilse bile, sözleri araştırmacı tarafından cinsiyetin oynadığı rolü yorumlamak için kullanılmaktadır. Benzer şekilde fenomenolojik yöntemi kullanan araştırmacılar da (Puuronen 1999) bireyin deneyimlerinden yola çıkan çalışmaların anoreksinin kültürel bir analizini yapmak için güçlü araçlar sunduğuna dikkat çeker.

Fenomenolojik yaklaşımı kullanmak, araştırmanın anorektiklerin deneyimlerine odaklanmasını gerektiren hermeneutik bir perspektif gerektirir. Bu çalışmada da analiz temelini katılımcıların anlatıları oluşturmaktadır. Hermeneutik perspektifle çalışırken her zaman sözün gerçek anlamını aramamız gerektiğini vurgulayan Gadamer’in (1984, 63) sözleriyle “Konuşmak ... bir bakıma dünyanın üstesinden gelmektir ve en cesur anlamda bağlamla yorumlanması gereken bir şey üretir. Buradaki bağlam sadece kelimeler değil, tüm yaşam bağlamıdır”.

Araştırmanın katılımcıları anoreksi teşhisi konmuş ve bu konuda tedavi görmüş olan kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcılar amaçsal örnekleme tekniği ile seçilmiş, hastanelerden ve sosyal medyadan on bir katılımcıya ulaşılmış, ancak dördü ebeveynleri izin vermediği için araştırmaya katılmayı kabul etmemiştir. Geri kalan yedi katılımcıyla yaşadıkları şehirlere gidilerek yüz yüze yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcı seçiminde kriter olarak sadece anoreksi deneyimi kullanıldığı için katılımcılar yaş ve yaşanan kent açısından çeşitlilik göstermektedir. Mülakatlar ortalama üç saat sürmüş, katılımcıların izniyle ses kaydı

---

2 Bu çalışmanın bulguları, *Beden ve Toplumsal İktidar: Anoreksiya Deneyimi* başlıklı bir yüksek lisans tezine dayanmaktadır, ancak makalede tezde yer almayan yeni bir teorik çerçeve kurulmuş ve veriler tekrar analiz edilmiştir.

alınmış ve ses kayıtları deşifre edildikten sonra analiz edilmiştir.

Mülakatlara ek olarak katılımcılardan anoreksi sürecinde bedenlerindeki değişimi gösteren görseller istenmiş, bazı katılımcılar çizim yapmış, bazıları da çekmiş oldukları fotoğrafları paylaşmışlardır. Ancak kitle iletişim araçlarında sunulanlar gibi bir deri bir kemik kalmış bedenleri gösteren bu fotoğraflar, anorektik özneleri şeyleştirmemek ve anoreksi sürecinin patolojik yönünü vurgulamamak amacıyla bu çalışmada bulgu olarak sunulmamış, sadece katılımcıların yaptığı çizimler sunulmuştur. Benzer bir amaçla, öznenin olası güçsüzlüğünü dil üzerinden pekiştirmek için metinde zayıf/zayıflama kavramları yerine ince/incelmek kavramları kullanılmıştır.

Anlatıların aktarılmasında anonimlik sağlanması için katılımcılar takma isimlerle gösterilmiştir. Dijital olarak şifreli bir klasörde bulutta muhafaza edilen veriler araştırmamanın tamamlanmasından beş yıl sonra imha edilecektir.

Araştırmanın güvenilirlik ve geçerliği, güven duyulabilirlik kavramı (Guba ve Lincoln 1982, 235) çerçevesinde sağlanmaya çalışılmıştır. Güven duyulabilirliğin ilk kriteri olan ve bulguların doğruluğuna duyulan güveni ifade eden inandırıcılık, veri toplama sürecinin başında katılımcılarla araştırmacı arasında güçlü bir karşılıklı güven duygusu oluşturacak şekilde etkileşim kurularak ve katılımcılarla görüşme süresi uzun tutularak sağlanmaya çalışılmıştır. Katılımcı sayısı az olduğu halde mülakatlarda bulguların tekrarlanmasına ve ilgili literatürdeki iddiaların önemli bir kısmıyla örtüşmesine dayanılarak verilerin tutarlı ve tekrarlanabilir olmasıyla ilgili olan güvenilirlik kriterine uyulduğu söylenebilir. Üçüncü kriter olan aktarılabilirliği sağlayabilmek için katılımcıların genel özellikleri aktarılmış, alıntılarda yoğun betimleme kullanılarak bağlam ortaya konmaya çalışılmıştır. Son kriter analizin ve yorumlamanın araştırmacıların ön yargı, motivasyon veya kişisel görüşlerinden bağımsız olması gereğini ifade eden doğrulanabilirliktir. Bu noktada düşünümsellik açısından belirtilmesi gereken önemli bir nokta, birinci yazarın teşhis konmamış olsa da 23-24 yaşlarında başlayan ve birkaç yıl devam eden anorektik nitelikte yeme bozukluğu deneyimine sahip olmasıdır. Yazar bu deneyim nedeniyle konuyu akademik açıdan çalışmaya yönelmiş, çalışma anoreksiye dair farkındalığını artırmış ve bu süreçte yeme davranışı büyük ölçüde normalleşmiştir. Yazarın bu konudaki deneyimi veri toplama sürecinde katılımcılarla etkileşim kurmada kısmen kolaylık sağlamışsa da bulguların analizi ve yorumlanması sürecinde ön varsayımlara yol açabileceği için fenomenolojik parantez içine alınmıştır. Paranteze alma süreci, doğrulanabilirlik kriterini sağlamaya yönelik bir işlev de görmektedir. Bunu sağlamak için, bu çalışma için veriler diğer yazar tarafından yeniden ana-

liz edilmiş, ortaya çıkan kodlar, kategoriler, temalar ve yorumların katılımcının anlatısının içeriğini aşip aşmadığı iki yazar tarafından makale yazımı boyunca yapılan çevrimiçi yazışmalarla değerlendirilmiş ve denetlenmiştir.

Katılımcı	Yaş	Doğum yeri	Yaşadığı yer	Kilo değişimi	Tedavi süresi (ay)
Ayça	16	Eskişehir	Eskişehir	59-43-55	5-6
Meltem	28	Uşak	Eskişehir	58-47-60	6
Bilnur	23	Trabzon	Trabzon	82-38-80	12
Ceren	17	Ankara	Kocaeli	80-38-60	2
Tutku	16	Kocaeli	Kocaeli	60-37-47	3
Filiz	29	Kocaeli	Ankara	54-32-54	6
Tijen	23	Eskişehir	Samsun	52-40-49	12

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin bilgiler

Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir. Tabloda yer alan kilo değişimi sırasıyla anoreksinin başladığı dönemdeki kiloyu, anoreksi sürecinde sahip olunan en düşük kiloyu ve tedavi sonrası kiloyu göstermektedir.

Bulgular

Çalışmadaki katılımcıların hepsi anoreksi teşhisi aldıktan sonra tedavi görmüş ve mülakatların çeşitli kısımlarında anoreksiden bozukluk olarak bahsetmişlerdir. Buna rağmen anlatılarında anoreksiye değer görmeyle, özgürleşmeyle ve korunmayla ilişkili anlamlar yükledikleri gözlenmiştir. Tedavi sonrasına ilişkin anlatılarında da tedavi edilenin “kadınlığın reddi” olduğu gözlenmiştir. Bulgular bu ana hat takip edilerek, önce anoreksinin, sonra tedavinin anlamı üzerinden sunulacaktır.

Anoreksinin Anlamı

Değer görme arzusu

Anoreksinin ortaya çıkmasından önceki dönemlere dair anlatılarda yalnızlık, değersiz ve kendine güven eksikliği sıklıkla vurgulanan deneyimlerdir. Anoreksi topluma kurula(ma)yan ilişkilerden sonra gelişmektedir, aşağıdaki alıntıda görülebileceği gibi katılımcı anoreksi sürecinin başlangıcını “insanlardan uzaklaşma” olarak ifade etmektedir:

Özellikle ilkokul ikinci sınıftan itibaren kötü muameleler gördüm. Çelme

takılarak düşürüldüm, benden habersiz çantama kalem konularak hırsızlıkla suçlandım. Bütün bunlar insanlardan uzaklaşmamı tetikledi. Kendimi değersiz hissettiğim dönemlerdi o dönemler. Çok değersizdim sanki herkes için. (Ayça)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi çatışma her zaman bedenle ilgili değildir, ama özellikle önemli ötekilerin bedenle ilgili alayları katılımcılarda hüsrana yaratmıştır. Burada önemli olan bir nokta da anoreksi başlangıcına dair anlatılarda kırılma noktasının aile üyeleriyle veya öğretmenler/arkadaşlarla kurulan etkileşim içinde gerçekleşmesidir ki bu desen, anoreksinin başlangıcında medyanın rolünün abartıldığına dair (Katzman ve Lee 1997; Malson 2009) iddiaları güçlendirmektedir. Aşağıdaki alıntılarda görülebileceği ve Bordo'nun (1986, 179) vurguladığı gibi özne, yakın çevresindeki bireylerin eleştirileri karşısında bedenini değiştirerek daha değerli görülen birine dönüşmeye çalışmaktadır:

Bir keresinde bir arkadaşım bayıldı. O anda ilk müdahalede kucakta taşınmıştı arkadaşım ve öğretmenim tarafından bir alaya maruz kaldım, "Eğer arkadaşının yerine sen bayılsaydın seni nasıl taşırdık" dedi. Bu söylem o anda beni altüst etmişti. Etrafımızda başkaları da vardı o sırada, on yedi yaşındaydım o zamanlar. O söylemden sonra diyet yapmaya başladım. (Bilnur)

... Kuşadası'na yazlığa gitmiştik. Dayımlar da oradaydı. Dayım beni görünce "bilseydim yanımda spor ayakkabılarımı getirirdim, koşuya çıkardık" dedi. O sırada elimde ekmeğe vardı. O anda o ekmeği elimden bıraktım ve yeşil çay içmeye başladım. (Ceren)

Bedene müdahale ederek değiştirilmek istenen, en genel anlamıyla toplumsal konumdur. Ayça'nın anorektik davranışlar göstermeye başladığı dönemde hissettiği yalnızlıkla baş etmek için yazdığı ve mülakat sırasında araştırmacıyla paylaştığı şarkı sözlerinden biri, aşağıda görülebileceği gibi belirgin bir yalnızlığı işaret etmektedir. Şiirdeki "yokuş aşağı koşma" metaforu Ayça'nın anoreksinin uzun vadeli ve tahrip edici bir süreç olduğunun farkında olduğunu göstermekte ve kendinde değersizlik hissine neden olan toplumsal baskılardan kaçarak sonunu kestiremediği ama geri dönmeyeceğini öngördüğü bir firari hatta girdiği için kaçış çizgisi (Deleuze ve Guattari 2005) kavramını hatırlatmaktadır:

Yokuş aşağı koşuyorum,

Neden kimsenin umurunda değilim?

Neden kimse benim için çaba sarf etmezken ben değişiyorum?

Ne düşünüyorum ki, yaşamın benim için değişeceğini mi?

Ben şimdi yokuş aşağı koşuyorum.

Eğer şimdi gidersem geriye tekrar dönemem biliyorum. (Ayça)

Ayça, anoreksinin başladığı dönemlerde kendini Şekil 1’de görüldüğü gibi resmetmiştir. Çizimde dizlerini karnına çekmiş, kollarıyla kendine sarılan, bedenini tamamen kapatmış, görünmemeye/saklanmaya veya korunmaya çalışan ve akan gözyaşından ağladığı anlaşılan bir kadın figürü görülmektedir. Figürün köprücük kemiğinin belirgin şekilde çizilmesi bedeninin incelmeye başladığının işareti olarak görülebilir, diğer taraftan meme kavisinin çizilmesine ve saçların kadınsılıkla ilişkilendirilebilecek şekilde uzun, gür ve açık olarak resmedilmesine dayanılarak, 16 yaşındaki katılımcının kendini arzu edilecek fiziksel niteliklere sahip bir

kadın olarak görmek istediği şekilde yorumlanabilir.

Şekil 1: Ayça'nın anoreksi başlangıcında kendini resmettiği çizim

Değer görme yolu olarak kadınsı beden reddi

Bordo'nun (1993) ve Orbach'ın (1993) belirttikleri gibi, katılımcılar erkek bedeniyle erkek gücünü ilişkilendirmektedirler. İncelmek bir yandan toplumun ideal gördüğü kadın bedenine ulaşmanın bir yolu olsa da diğer taraftan bedenlerindeki kadınsı niteliklerden kurtulmaya (Bordo

1993, 179) ve daha fazla sevilip değer gören erkek özneye benzemeye yönelik bir araçtır:

Bir tane abim var ve sanırım evde en çok o seviliyordu o dönemde. Bu yüzden hep erkek olmak istemişimdir. Çünkü bu şekilde yani erkek olsaydım ailem tarafından daha çok sevileceğimi düşündüm. Davranışlarımı ve dış görüntümü abime benzetmeye çalıştım. (Ayça)

Belki de çevremin erkeklerden oluşmasından kaynaklı olarak ergenliğimde cinsiyeti reddediyordum hep. Bu hem toplumsal anlamda hem biyolojik anlamda bir ret. İlk zamanlar toplumsal cinsiyeti reddetsem de zamanla cinsiyeti yani biyolojik olan kısmı da reddettiğimi fark ettim. Çünkü kadın olarak bedenimi, vücudumu, belirginleştiren hatları sevmiyordum. Bana göre bir kadının vücudu da erkek vücudu gibi düz hatlara sahip olmalıydı. (Meltem)

Yukarıdaki alıntılarda önemli bir nokta, hedeflenen beden, arzu edildiği ileri sürülen “ince kadın bedeni” değil, doğrudan erkek bedeni olmasıdır. Bu, birkaç açıdan önemlidir, ilki, beden imajı yanlışlıkla çarpık algılanmamakta, değer gören cinsiyetin bedenine ulaşmak hedeflenmektedir, yani anoreksi rasyonel bir eylem olarak başlamaktadır. Özellikle ebeveynin sevgisini kazanmaya yönelik istek, bu sevginin kontrol edilemiyor olması nedeniyle bir güvensizliğe dönüşmekte ve özne, ihtiyaç ve isteklerini yeniden düzenleyerek beden üzerine katı bir kontrol uygulamaya başlamaktadır (McSween 1993, 57-58). Diğer taraftan, anorektiğin değersizlik hissinin ve bedeni üzerinden sevgi ve güç kazanma konusunda hissettiği baskının, kadınların çoğunluğunun günlük olarak algıladıkları, deneyimledikleri ve yaptıkları şeylerin sadece abartılı bir hali olduğu ileri sürüldüğü (Perimenis’ten aktaran Christopoulos 1995, 3) düşünülürse anoreksinin Batı kültürünün baskın olduğu toplumlarda patolojik bir olgu olmadığı (Bordo 1993, 54), en azından üzerinde olduğu zeminin yaygın ve normal toplumsal olgularla örülü olduğu kabul edilmelidir.

“Biyolojik” cinsiyeti reddettiğini belirten Meltem’e benzer şekilde, bazı katılımcılar kadın bedeninin biyolojik özelliklerinden olan menstrüasyon sürecinden ve doğurma fikrinden de hoşlanmadıklarını belirtmekte ve bunu toplumsal cinsiyeti de kapsayacak şekilde anlamlandırmaktadırlar:

Kadın olmanın anlamı bence çocuk doğurmak. Ama ben çocuk doğurmak istemiyorum. (Bilnur)

Kadın olmak genel olarak toplumun yapmış olduğu dayatmaları yapmak zorunda olanmış gibi ... Yani çocuk doğuran, sadece temizlik ve yemek yapan olarak. Belki de bu yüzden bu dünyaya çocuk getirmek

istemiyorum. (Ceren)

Yani kadın olmayı da reddetmiş olabilirim. Öncelikle adet olmak istemiyordum. Bu dönemde yani anoreksiya olduğum dönemde iki ay boyunca regl olmadım. Adet olunca kendimi kirlenmiş hissediyordum. Göğsümün çıkması bedenime fazlalık gibi geliyordu. Olmasaydı da olurdu diye düşündüm. (Ayça)

MacSween'e (1993, 4, 172) göre anoreksi kadınlıkla toplumsal cinsiyet nötrlüğü arasındaki çatışmayı çözmek için kullanılan, öznenin bedenini dışı olmaktan çıkararak kadınlığın kısıtlarından kurtulmaya ve nötrleşen bedeni sayesinde birey olmaya çalıştığı bir stratejidir. Ancak androjenliğin epistemolojik olarak imkansız olduğunu savunan Bordo (1993, 174) benlik için bir olasılık olarak keşfedilen androjen idealin eninde sonunda kendi iç çelişkisini ortaya çıkaracağını ve özneyi ikiye bölen bir savaşa dönüşeceğini savunur. Bu tespit, Filiz'in çok incelendiği bir dönemde kendiyile ilgili değerlendirme yaparken "artık" kadın olmadığını ama erkek de olmadığını fark ettiği bir noktada somutlaşmaktadır. Filiz kendini iki cinsiyet kategorisinde de konumlandıramamakta ve bu nedenle sanki daha az insanmış gibi, kendisinden "mahlukat" olarak bahsetmektedir:

Dedim ben şu an bayan değilim. Bak düşün bir bayan değilim, erkek de değilim lan, nasıl bir mahlukatım? Bak düşün, nasıl bir mahlukatım? (Filiz).

MacSween (1993, 194) anorektik öznenin kendini, arzulayan bedene hükmeden eril benlikle özdeşleştirdiğini, böylece bedenini tamamen sahip olup kontrol edebileceği, dokunulmamış, eksiksiz pasif bir nesne olarak yaratmaya çalıştığını belirtir. Katılımcıların yaratmak istediği beden, kontrol altında tutulabilecek bir bedendir. Ancak özne, toplumsal cinsiyetle çatışmayla başlayan bu süreçte çatışmayı çözmek yerine yeniden üretir çünkü anoreksi sürecinde yaratılan nesne-bedenin kendisi benliği kontrolü altına alır (MacSween (1993, 196). MacSween'in işaret ettiği bu nokta, Filiz'in son alıntısında somutlaşmaktadır.

Diğer taraftan, Filiz'in alıntısında ne erkek ne de kadın olma hali, bu ikiliği yıkma yoluna çıkıldığının bir göstergesi de olabilir, nitekim "iki terim arasında veya iki bütün arasından geçen bir kaçış çizgisi, ne birine ne de diğerine ait olan dar bir dere, paralel olmayan ayrı zaman oluşumlu bir evrimde ikisini de alıp götüren bir kaçış çizgisi çizerek ikilikleri içlerinden yıkmak mümkündür" (Deleuze ve Parnet 1990, 55). Bu bakımdan Filiz kadınlıktan kaçıp kurtulmuş, yersiz yurtsuzlaşmıştır, bu özgürleştirici bir "mücadele silahı bulma" (Deleuze ve Parnet 1990, 74) deneyimi olarak görülebilir, yine de bu deneyim, yukarıdaki alıntıdaki örnekte görüldüğü

gibi, bağlama bağlı olarak öznenin farkında olduğu veya bilinçli olarak idrak ettiği bir durum olmayabilir.

Korunmasız bedenden kurtulma

Anorektikler, kadın bedenine sahip olmanın toplumsal ve cinsel açıdan yarattığı savunmasızlığının farkındadırlar ve pek çok anorektik öznenin taciz geçmişi vardır (Bordo 1993, 179; MacSween 1993, 176-181; Hepworth 1999, 74). Kadın olmayı doğurmak olarak anlamlandıran ve doğurmak istemeyen Billur ve regl olduğunda kendini kirlenmiş hissettiğini aktaran Ayça, yani kadınlığın biyolojik yönlerini sorunlaştıran iki katılımcı taciz ile kadınsı bedeni ilişkilendirmekte, kadınsı hatlardan kurtulmuş bedenin muhtemel tacizler açısından dokunulmazlık sağlayacağını varsaymaktadırlar:

Beş yaşındayken cinsel tacize uğradım [komşunun çocuğu tarafından]. O zaman çok küçüktüm ama hala hatırlıyorum o anı ve bazen kadın olduğum için utanıyorum. Cinselliğe hoş bakmıyorum. Bu yüzden vücudumun gelişmesini hiç istemedim. (Bilnur)

Sekizinci sınıftayken üç tane erkek tarafından tacize uğradım. Fiziksel olarak değildi ama söylemiş oldukları rahatsız edici sözler beni rahatsız etti ve sadece bir kız olduğum için o lafları duyduğumu düşündüm. Bu nedenle de kadın olmak bana fazla gelmişti o dönemlerde. Bu yüzden erkek gibi dümdüz bir vücut, kalça ve göğüs hatlarımın kaybolduğu bir beden yapısına sahip olma isteği vardı bende. (Ayça)

Malecki vd. (2022), görsel anlatı analizi yöntemini kullandığı çalışmada anorektik kadınların çocukluklarında deneyimledikleri cinsel travmaları sağlık, din ve aile ile ilgili mevcut kültürel söylemlerle uyumlu hale getirmek için belirli yeme biçimlerini ve bedensel uygulamaları yeniden yapılandırdıkları sonucuna varır. Cinsel travma yaşayan pek çok kişi, bedenlerinden kopukluk hissine veya bedenlerinden kopma arzusuna sahip olabilir, bedenden utanma, nefret veya kendine zarar verme dürtüsü geliştirebilir (Palumbo 2022). Yeme ve egzersiz üzerinden bedenin kontrol altında tutulması, taciz deneyimlerinin ardından hissedilebilen kontrol eksikliği hissini azaltmaya, geçici de olsa bir kontrol duygusunun oluşmasına yardımcı olabilir (Palumbo 2022). Yukarıdaki alıntılar bedenle kadınlık ve cinsellik arasında kurulan ilişkinin ve bedenden koparak cinsel benliğin reddedilmesinin örnekleri olarak görülebilir.

Özgürleşme

Aşağıdaki alıntıda Ceren'in anoreksi sürecinde kendini biçim olarak beğenmediği halde inceliyor olmaktan ötürü kendisiyle gurur duyduğu, öz disiplin ve öz kontrol üzerinden bir özgürlük kavrayışına ulaştığı görülmektedir:

Anoreksiya nervosa olduğum dönem hayatımda kendimden en çok gurur duyduğum, kendimi en çok beğendiğim dönem oldu. Biçim olarak sevmiyordum kendimi, ama kilo vermiş olmam yine de mutlu ediyordu beni. Çok kötü bir hastalık diyemem. Onun sonunda eskisinden başka ve güzel bir hayata ulaştıktan sonra. ...[Anoreksi] insanların içinde olan, saklanan ve yıkıldığı bir anda açığa çıkan ikinci bir kişilik gibi. Ne kadar çok bir şeyleri istesen de, yemek istesen bile yeme diye haykıran ses ... Benim içimdeki arkadaşım. (Ceren)

Özgürleşme temasıyla ilgili bir diğer önemli nokta anoreksi sürecinde enerjinin azalmasının toplumsal rolleri yerine getirmeyi engelleyebilmesidir. Böylece aşırı incelikle biyolojik kadınsılıktan uzaklaşan beden üzerinden toplumsal cinsiyete dayalı roller de reddedilebilmekte veya en azından görmezden gelinebilmektedir. Aşağıdaki alıntılarda anoreksinin ders çalışmak, işyerindeki görevleri yerine getirmek veya insanlara sakın ve güler yüzlü görünmek gibi katılımcılardan beklenen görev ve davranışları engellediği görülmektedir. Anorektik özne sadece incelererek değil, enerjisizlik üzerinden de bedenini yok etmeye yaklaşmakta, bu nedenle toplumun beklentileri karşılayamamaktadır. Bu durum Ayça'nın ve Filiz'in ima ettiği üzere niyetlenilmemiş bir sonuçtan çok örtük bir asıl amaç olarak da okunabilir ve bu durumda anoreksinin Orbach'ın (1993) belirttiği bilinçsiz feminist protesto kavramıyla örtüştüğü söylenebilir:

Anoreksiya nervosa herkesle iletişiminin kopmasına neden olan, yani sosyal hayatını bitiren bir hastalık. Hiçbir şey yapmana izin vermeyen bir hastalık ki ders çalışmaya bile gücün olmuyor. ... Ben ruhumun bedenime sıkışmış olduğunu hissedirdim ve onu özgür bırakmak için bedenimi yok etmeyi tercih ettim. Böylece ben de özgür olacaktım, toplumun baskısı, beni itip kakmaları, bütün o yaşamış olduğum zorbalıklar, ailemin ilgisizliği bunların hepsi ortadan kalkacaktı. (Ayça)

Yukarıdaki alıntıda görülen bedeni yok etme isteği, organsız bedene ulaşma çabasının bir tezahürü olarak görülebilir. Ayça bu organsız bedenle, kendini sınırlayan, tam potansiyeline ulaşmasını engelleyen 'makine'yi oluşturan normları, kendini oluşturan parçalara dayatılan örgütsel yapıları reddetmektedir. Bu reddiye "tüm otomatik tepkilerinden

kurtarılmış ve gerçek özgürlüğüne kavuşturulmuş” (Artaud’dan aktaran Bazzano 2021, 295) özgür bedene ulaşma çabası olarak okunabilir. Bu alıntı, anorektik özenin rıza göstermediği ve/veya değiştirmeye çalıştığı şeyin bedeni olmadığını göstermesi, sorunun bundan fazla olduğunu işaret etmesi bakımından da önemlidir. Nitekim oto-etnografik çalışmasını kendi anorektik deneyimi üzerine kuran Muldtofte (2018, 6) anoreksi sürecinin ne başında ne de sonraki aşamalarında bedeninden nefret etmediğini, onu –sürekli ve titiz bir ölçme ve müzakere üzerinden– kullandığını belirtir. Muldtofte (2018, 6-7) anoreksiyi, teşhisten önce meydana gelen bir praksis olarak görür:

Yemek ihtiyacı duymak veya bu ihtiyacı karşılamak, beni sosyal ortamlara ve zamansal kısıtlamalara zorlayan bir sisteme bağımlı olduğumu hatırlatıyordu. Dış kısıtlamalar, kendi kısıtlamalarım, kilo kısıtlamamı temsil eden sayılar, aynadaki temsilim, yiyecek ve bunun kalori olarak temsil edilmesi arasındaki sürekli kopukluklar ve bağlantılar, hepsi inşa ettiğim praksisimi etkiledi ve nasıl hissettiğimi belirledi. Yalnızlığımı uyuşturup devam etmemi sağladı. Açlığa organizmanın bir ihtiyaç sinyali olarak yanıt vermediğimi, bunun yerine [açlığa] bedenimin ve yiyeceğin sayılarla temsili tarafından şiddetle müdahale ettiğimi söyleyebilirim. ... Buna göre organizmayı reddetme pratiği: bedeni ve besini ölçmek, hesaplamak ve düzenlemek; yoksunluk, kısıtlama ve uyum, [yani] anorektik kişinin inşasını oluşturan şeyler.

Ayça’nın “bedenimi yok etmeyi tercih ettim” ifadesi Muldtofte’nin (2018) işaret ettiği bağlamda netlik kazanmaktadır, anoreksi ve bedeninin reddi kronolojik bir sıralama içinde değil, eş zamanlı olarak gerçekleşmekte, bedeninin/organizmanın reddinin kendisi zaten anoreksi pratikleri üzerinden gerçekleşmektedir.

Fazla güç gerektiren işleri çok fazla yapmamaya yani halim kalmıyordum. Sürekli uykulu bir durumda oluyordum. Çok uyuyordum. ... Yataktan çıkmak istemiyorsun zaten. Tüm günü mesela uyuyarak aç geçirebilirim. (Tijen)

...bağırıyordum ki normalde çok sakin ve güleç yüzlü bir insanım, herkes beni öyle bilir. O dönemde kimseyle konuşmuyorum, biri can dese çor anlıyorum, bir şey deyince agresifleşiyorum. Uyuyuyorsun mesela, uyuyamıyordum da. Tamam işyerimin içindeyim ama sonuçta uyanığım, işimin başına geçmem gerekiyor. Eeeee, masanın başına geçiyorum bu sefer ayakta uyuyorum. ... Yani bunu hani bilinçaltı diyorlar ya bence bilinçaltıyla alakalı. (Filiz)

Bray ve Colebrook (1998, 58) Deleuze ve Guattari’ye atıfta bulun-

rak anoreksiyi beden, praksis ve çevre arasındaki bağlantılar ve kopukluklar olarak tanımlar ve anoreksinin sadece yok ettiği şeyler açısından değil, “yarattığı ve icat ettiği” şeyler açısından da düşünülmesi gerektiğini vurgularlar. Yukarıdaki son iki alıntıda bu icat etme halinin gözlemlendiği, yeme eylemini kısıtlama ve bedeni kontrol altında tutmanın, anorektik özne tarafından toplumsal baskılardan kurtulmanın veya bir süreliğine uzak kalmanın bir yolu olarak kullanıldığı ölçüde bir kaçış çizgisi oluşturduğu ve kendi kaderini tayin etme duygusu yarattığı söylenebilir.

Anoreksi, anorektik özne için kadınlıkla ilişkili bedensel ve zihinsel göstergelerden kurtulmanın, özgürleşmenin yolu olarak kabul edildiği ölçüde disiplinin önemi artmaktadır. Puuronen (1999, 228) disiplinin bir anoreksi semptomu değil, anoreksi kimliğini oluşturmada bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Ancak disiplin aynı zamanda irade, kontrol ve güç gibi erkeksi kabul edilen değerlerden biridir ve hem hedef hem de araç işlevi ördüğü için anorektik özneler açısından disiplini bozmak ciddi bir risktir. Orbach (1986, 103) anorektik öznenin incelmeye, öz disipline ve kontrole yüklediği anlamın kendi hayatından daha önemli olabileceğini belirtmektedir. Bu durum, Bilnur’un yemek yediği, yani disiplini bozduğu zamanlarda intihara teşebbüs etmesinde görülebilir:

...bundan altı yedi ay önce bir intihar girişiminde bulundum ve bunu altı yedi kere tekrarladım. Bunda etkili olan ise yemek yemiş olmamdı. Yemek yedikçe intihar ediyordum. (Bilnur)

Bilnur’un intihar teşebbüsü önemlidir çünkü disiplini bozmanın yaptırımını olarak hayatından vazgeçmeyi değil uygulamaya çalışmak, sadece düşünmek bile öznenin anoreksinin sağlayacağı özgürlüğe yüklediği anlamın ne kadar güçlü olduğunu ve anoreksinin hedefinin belirli bir fiziksel görünümüne sahip olmaktan fazlası olduğunu göstermektedir. Hedeflenen, incelmış beden üzerinden bir yandan kadınlıkla ilgili fiziksel göstergelerden kurtulmak, diğer yandan irade, öz kontrol ve öz disiplin gibi eril kabul edilen değerlere sahip olduğunu göstererek daha fazla toplumsal değer ve saygınlık talep etmektir. Kısacası asıl hedef, kadınsılığın hem bedensel hem de zihinsel göstergelerinden kurtulup özgürleşmektir.

Tedavinin Anlamı

Katılımcılar arasında sadece Ayça, Ceren, Filiz ve Tijen psikolojik ve/veya psikiyatrik destek almış, diğer katılımcılar diğer tıp dallarında tedavi görmüştür. Terapi alanlar da almayanlar da iyileşme sürecini kadın bedenini ve toplumsal rolleri kabul etmekle, yani hem biyolojik hem de toplumsal açıdan kadın olmakla barışmakla ve toplumsal statüyü “tek-

rar” kazanmakla ilişkilendirmektedirler. Örneğin:

Şu an kendimi beğendiğim dönem ama hâlâ kilom var bunu hissedebiliyorum. Dış görüntüm konusunda gerçekten özgüvensizim. Ama yine de diğer dönemlere göre değerlendirirsem şu anki halimden daha çok memnunum. Çünkü kadın olmayı kabul ediyorum. (Meltem)

Sanki kadın olmak için illa kendini beğendirmek, güzelleşmek zorundaymışsın gibi bir düşünce var ve bunu yaparken kendine zarar veriyorsun. ... Buradaki en büyük ironi de insanlara yaklaşmış olmak için yaptıklarımız sizi uzaklaştırıyor. ... Bana kalırsa, bu hastalığı yenmenin en önemli yardımcısı kişiyi tekrar sosyal hayatındaki yerine kavuşturmak. (Tutku)

Kadın olmak ciddi sorumluluk her anlamda, hele ki evliysen. ... Kadın olmak gerçekten kendinden önce başkalarını düşünmekmiş. ... Dengeyi sağlamak, kadın olmak bence bu. ... Mesela bekârken hiç umursamazdım. ... Diyorum ki ben artık evli bir bayanım, sorumluluklarım var. (Filiz)

Şekil 2’de görüldüğü üzere, Filiz anoreksi sürecinde ulaşmak istediği bedeni ince, kadınsı kıvrımları olmayan bir figürle resmetmiştir, tedaviden sonra ulaşmak istediği ve yanına “fit ve sağlıklı” notunu düştüğü beden ise bel, kalça ve göğüs oranları açısından kadınsı olarak nitelenebilecek bir bedendir. Üstelik ilk çizimde kalem fazla bastırılmamış, figür sili ve kıyafetsiz şekilde resmedilmiştir, beden cinsiyetsizliği ve öznenin görünmeme isteği (Orbach 1993, 4) belirgin olarak gözlenmektedir. İkinci çizimde çizgiler daha belirgindir, bazı hatların üzerinden birden fazla kere geçilmiştir ve göğüs üzerinde, omuzları açıkta bırakan bir kıyafet yakası yer almaktadır, yani meme artık kadınsıdır ve bedenin örtülmesi gereken bir parçası halini almıştır. Bu çizimle birlikte değerlendirildiğinde Filiz’in son alıntısı tedavi sonrası kadınlığın hem biyolojik hem de toplumsal yönlerinin kabul edildiğine işaret etmektedir.

Şekil 2: Filiz'in anoreksi sürecinde ve tedaviden sonra ulaşmak istediği beden çizimleri

Terapi sonrasında katılımcılar bedenleriyle barışmışlarsa da erkekler tarafından beğenilme kriteri hâlâ merkezidir, buna dayanılarak kadınlığın çok da sorgulanmadan, verili haliyle kabul edildiği söylenebilir:

[Anoreksinin] gerçekten çok gereksiz bir şey olduğunu, işte tamamen psikolojik olduğunu, işte aslında böyle de güzel olduğumu, erkeklerin bana baktığını, kendimi iyi hissettiğimi, güzel bir vücudum olduğunu, işte falan biliyorum yani artık. (Tijen)

Katılımcıların aldığı terapiler feminist terapi değildir ama yukarıda Tijen'den ve aşağıda Ayça'dan yapılan alıntılar, feminist terapilerde bile kadınlığı çevreleyen kültürel söylemlerin görmezden gelindiği ve bireysel patolojiye odaklanıldığı eleştirilerinin (Holmes 2016; Ferrer-Garcia ve Gutierrez-Maldonado 2012) önemini göstermektedir:

...Bu ilişkimin olduğu dönemde anoreksiyaya yakalanmıştım. Bu çocuk o dönemlerde benim kilomla dalga geçiyordu. İkinci ilişkimde ise zayıf bir bedene sahip olmama rağmen erkek arkadaşımın kötü eleştirilerine maruz kaldım. Şimdi tekrardan düşünüyorum da eleştirilmemek için illa zayıf olmanıza gerek yokmuş. Erkek arkadaşımın yapmış olduğu eleştiri zayıflamış olmama rağmen gelmişti. Zayıftım ama hâlâ eleştirilebiliyordum. Ve bir erkeğin eleştirisi, bu erkek kim olursa olsun, onun yorumu bana etki eder. (Ayça)

Ayça'nın anlatısı, bedenle ve kadınlıkla ilgili sorgulamalarına rağmen erkek bakışının değiştirilebilir nesnelere olarak kadınlara ilişkin he-

teronormatif varsayımları yeniden ürettiğini gösteriyor. Berger vd.'nin (1972) vurguladığı üzere, erkekler hareket eder ve kadınlar görünür, erkekler kadınlara bakar, kadınlar kendilerine bakılışı izlerler. Bu sadece erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkilerin çoğunu değil, aynı zamanda kadınların kendileriyle olan ilişkilerini de belirler. Kadınlar kendi görsel tüketim nesnelere haline gelir, kendilerini bir nesneye, özellikle de bir görüş nesnesine dönüştürürler (Berger vd. 1972, 47). Tedaviyle birlikte (tekrar) kadın olmayı kabul etmek, kadınlığı çevreleyen kültürel söylemleri, anoreksi sürecinde bilinçli veya bilinçsiz olarak reddedilen tüm normları ve anoreksi sürecinde bir süreliğine görünmez kılınan bedeninin yeniden görünür olmasını kabul etmek anlamına gelir. Nitekim Holmes (2017, 3) da yeme bozukluklarıyla ilgili terapi süreçlerinde kadınlığı çevreleyen sosyokültürel koşullara sözde bağlılık gösterildiği zaman bile gerçekte bunların görmezden gelinmediğini, marjinalleştirilebildiğini veya çevresel koşullara indirgenmediğini ve bu nedenle biyomedikal perspektifin gücünü sürdürdüğünü belirtir.

İki katılımcıda, Tutku ve Filiz'de anoreksi tedavisinden sonra kendi değişleriyle "temizlik takıntısı" ortaya çıkmıştır. Temizlik cinsiyetçi iş bölümü çerçevesinde kadınlarla ilişkilendirilen işlerden biridir, bu nedenle katılımcıların temizleme eylemini kadınlıkla barışmanın toplumsal cinsiyet boyutu olarak gördüğü düşünülebilir. Filiz'in stresli olduğu zamanlarda daha çok deneyimlediği temizlik takıntısı, ocağın veya "mutfakla ilgili yerlerin" temizliğiyle sınırlıdır ve konuşmamayı da içermektedir. Bir açıdan, anoreksi sürecinde toplumsal rollerden geri çekilmeyi ve özgürleşmeyi sağlayan koşullar ortadan kalkmıştır ve katılımcı toplumsal cinsiyetle ilgili sosyokültürel baskılarla yeniden yüzleşmektedir. Kadınlık pratiğinin agresif şekilde uygulanması anlamına gelen anoreksi (Bordo 1993, 180) sona ermişse de stres veya kızgınlık, katılımcıyı yine kadınlık pratiğiyle ilişkili sembolik alanlara yöneltmektedir; mekân olarak mutfak, nesne olarak ocak, eylem olarak temizleme ve konum olarak sus/turul/ma:

Stres olduğumda temizlik yapıyorum. ... İnerim ocak silerim. Sadece ocak silerim. Konuşmam. Hiçbir şekilde konuşmam. Ocak, sadece ocak ama. Ya da mutfakla ilgili yerleri sürekli silerim. Çok stresli ve kızgın olduğumda. ... Sürekli çamaşır suyu dökerim. (Filiz)

Bordo (1993), Malson (1998), Morag MacSween (1993) ve Julie Hepworth (1999) gibi teorisyenler haklı olarak anoreksiyi toplumsal cinsiyet ve kültürün kesiştiği noktada üretilen etkilerden biri olarak ele alır. Anoreksi, kapitalizm içindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkilerinin bir sembolü veya "metaforu"dur ve bu haliyle, hem tarihsel ve kültürel olarak bu çağa özgüdür hem de bu çağda üretilen söylemler tarafından fiilen

oluşturulmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri veya kadının toplumdaki konumu ve rolüyle ilgili temel sorunları bilinçli olarak sorgulamaksızın anoreksinin sona ermesi, Filiz'in yukarıdaki alıntısında görüldüğü üzere, kadınlık pratiğiyle ilgili başka sorunların üzerindeki – anoreksi sayesinde oluşan– örtüyü kaldırmakta ve sembolik de olsa daha görünür ve belirgin kılmaktadır.

Sonuç

Anoreksi geçmişi olan kadınların anoreksiye ve kendi davranışlarına ne anlam attiklerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın bulguları, konuyla ilgili feminist literatürdeki tartışmalarla örtüşmektedir. Anoreksi sıradan bir beden eleştirisine cevap olarak girilen ılımlı bir diyetle başlamaktadır, ilerledikçe açlığa direnen güçlü bir iradenin işareti olarak incelebiliyor olmanın kendisi, ince bedenden daha değerli bir amaç haline gelmektedir. Katılımcılar bu süreçte iştahlarıyla mücadele etmekte ve kendilerinde yarattığı tahribata rağmen anoreksiye kontrol, disiplin ve gururla ilişkili olumlu anlamlar yüklemektedirler.

Katılımcılar kadının toplumdaki ikincil konumunu kadınsı görünümle ilişkilendirilmektedir. Anorekside hedeflenen ince, cinsiyetsiz beden, toplumsal ve cinsel açıdan savunmasız olan kadın bedeninden kurtulmayı ve kadınlık kimliğinden soyutlanmayı sembolize etmektedir. Çoğunlukla erkeklerle ilişkilendirilen öz disiplin ve öz kontrol gibi niteliklere sahip olmak anorektik özne için kadınsı görünümünden kurtulmak ve daha yüksek toplumsal prestij kazanmak için kullanılacak bir araçtır, bu nedenle ince bedenin kendisinden daha anlamlı ve önemlidir. Meselenin özneyi idealize edilen ince bedene ulaşmaya yönelten estetik kaygılar olmadığını gösteren diğer noktalar menstrüasyon ve doğum gibi kadın bedeniyle ilgili biyolojik süreçlerden rahatsızlık duyulması ve taciz geçmişi olan katılımcıların anoreksi sürecinde cinsel kimlik geliştirmekten kaçınmalarıdır. Bu açıdan anoreksi bir protestoysa, kadınlığın öteki olarak kurulmasına karşı bir protestodur. Anoreksi sürecinde enerjinin radikal şekilde azalması, günlük yaşamda yapılması gereken işlerin yapılmasını engellemekte, böylece anoreksi, özne üzerinde baskı yaratan toplumsal rollerin reddedilebilmesine veya görmezden gelinebilmesine olanak sağlamakta, bu bakımdan gevşek de olsa bir protesto olarak okunabilecek bir şekilde seyretmektedir. Ancak bu protesto erkeklerin gücüne erişmeyi de toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili sorunları çözmeyi de sağlamamaktadır.

Tedavi görmenin anlamı, reddedilen kadınlık kimliğiyle barışmaktır ama bu barışmadan önce kadınlığın kültürel inşası sorgulanmamaktadır. Bu nedenle anoreksi sürecinde bazen bedenin cinsiyetsizleşmesiyle, bazen enerji azlığı nedeniyle bir süreliğine ortadan kalkan toplumsal

cinsiyete bağılı sorumluluk ve beklentiler, kadınlık kimliğiyle barışmanın ardından değişmeksizin yeniden gün yüzüne çıkmaktadır. Tedaviyle birlikte toplumsal hayattaki konuma yeniden kavuşma süreci, erkekler tarafından beğenilmeyi ve kendinden önce başkalarını düşünmeyi içermektedir. Hem bu hem de tedaviden sonra katılımcılardan bazılarında ortaya çıkan temizlik takıntısı göstermektedir ki anoreksinin bireysel bir patoloji olarak tedavi edilmesi, bu olguya neden olan sosyokültürel koşulların etkisini gizleyebilmektedir. Aşırı ince beden, metinde şimdiye dek özellikle kullanılmayan eş anlamlısıyla “zayıf” beden aslında anorektik kadınların hissettiği toplumsal zayıflığa yönelik bir tepki, bilinçsiz bir protesto olarak ortaya çıkmaktadır. Anoreksi medyada iletilen imajların baskısına veya çarpık beden algısına indirgenmemesi gereken karmaşık bir olgudur ve bu olguyu anorektik öznenin deneyimine odaklanarak ve bir direnme pratiği olma potansiyeli üzerinden okuyacak daha çok çağdaş feminist çalışmaya ve bu çalışmaların terapilere yansımalarına ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (Arlington: APA, 2013).
- Baudrillard, Jean. *The Consumer Society: Myths & Structures*. ed. Michael Featherstone (London: Sage, 1999).
- Bazzano, Manu. "The body-without-organs: A user's manual," *European Journal of Psychotherapy & Counselling* 23, no.3 (2021): 289-303.
- Berger, John, Sven Blomberg, Chris Fox, Michael Dibb ve Richard Hollis. *Ways of Seeing*. (London: British Broadcasting Corporation and Penguin Books, 1972).
- Bordo, Susan. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body* (Los Angeles: University of California Press, 1993).
- Brain, Josephine. *Hungry for Meaning: Discourses of the Anorexic Body*. Doktora Tezi. (Londra: London School of Economics Gender Institute, 2006).
- Bray, Abigail ve Claire Colebrook. "The Haunted Flesh: Corporeal Feminism and the Politics of (Dis)Embodiment," *Signs* 24, no.1 (1998): 35-67.
- Burch, Hilde. *Eating Disorders: Obesity, Anorexia Nervosa, and the Person Within*. (New York: Basic Books, 1973).
- Burns, Maree. "Eating like an Ox: Femininity and Dualistic Constructions of Bulimia and Anorexia," *Feminism and Psychology* 14, no.2 (2004): 269-295.
- Christopulos, Jesse Carin. *Oppression Through Obsession: A Feminist Theoretical Critique of Eating Disorders*. (1995). Theses Digitization Project. 1019. <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd-project/1019> (Erişim: 24.01.2023).
- Culbert, Kristen M, Sarah E. Racine ve Kelly E. Klump. "What We Have Learned About the Causes of Eating Disorders" *The Journal of Child Psychology and Psychiatry* 56, no.11 (2015): 1141-1164.
- Deleuze, Gilles ve Claire Parnet. *Dialogues II: Revised Edition*. çev. Hugh Tomlinson ve Barbara Habberjam. (New York: Columbia University Press, 2002).
- Deleuze, Gilles ve Claire Parnet. *Diyaloglar*. çev. Ali Akay (Ankara: Bağlam, 1990).
- Deleuze, Gilles ve Félix Guattari. *A Thousand Plateaus*. çev. Brian Massumi

(Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005).

- Demir, Serta Timur. "Riyazetten Modern Diyet Toplumuna: Kutsallık ve Hiçlik Arasında Beden," *İnsan ve Toplum* 6, no.1 (2016): 155-173.
- Ferrer-Garcia, Marta ve Jose Gutierrez-Maldonado. "The Use of Virtual Reality in the Study, Assessment and Treatment of Body Image in Eating Disorders and Nonclinical Samples: A Review of the Literature," *Body Image* 9, no.1 (2012): 1-11.
- Gadamer, Hans-Georg. "The Hermeneutics of Suspicion," *Hermeneutics: Questions and Prospects* ed. Gary Shapiro ve Alan Sica (Los Angeles: University of California Press, 1984), 313-323.
- Giddens, Anthony. *Toplumun Kuruluşu: Yapılaşma Kuramının Ana Hatları*, çev. Hüseyin Özel (Ankara: Bilim ve Sanat, 1991).
- Guba, Egon ve Yvonna Lincoln. "Epistemological and Methodological Bases of Naturalistic Inquiry" *Educational Communication and Technology Journal* 30, no.4 (1982): 233-252.
- Günindi Ersöz, Aysel. "Tüketim Toplumunda "Sıfır Beden" Söylemi: Neden ve Sonuçları Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme," *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 27, no.2 (2010): 37-53.
- Güzel, Ebru. "Güzellik Dayatması Altında Tüketim Nesnesine Dönüşen Kadın," *Global Media Journal: Turkish Edition* 4, no.7 (2013): 81-96.
- Hepworth, Julie. *The Social Construction of Anorexia Nervosa* (London: Sage, 1999).
- Holmes, Su, Sarah Drake, Kelsey Odgers ve Jon Wilson. "Feminist Approaches to Anorexia Nervosa: A Qualitative Study of a Treatment Group," *Journal of Eating Disorders* 5, no.36 (2017): 1-15.
- Holmes, Su. "Between Feminism and Anorexia: An Autoethnography," *International Journal of Cultural Studies* 19, no.2 (2016): 193-207.
- Katzman, Martin A. ve Scott Lee "Beyond Body Image: The Integration of Feminist and Transcultural Theories in the Understanding of Self Starvation," *International Journal of Eating Disorders* 22, no.4 (1997): 385-394.
- Levine, Michael P. ve Linda Smolak. "Paradigm Clash in the Field of Eating Disorders: A Critical Examination of the Biopsychiatric Model from a Sociocultural Perspective," *Advances in Eating Disorders* 2, no.2 (2014): 158-170.
- Mabe Annalise, Jean Forney ve Pamela K. Keel. "Do You 'Like' My Photo? Facebook Use Maintains Eating Disorder Risk," *International*

Journal of Eating Disorders, 47, no.5 (2014): 516-523.

MacSween, Morag. *Anorexic Bodies: A Feminist and Sociological Perspective on Anorexia Nervosa*. (London: Routledge, 1993).

Malecki, Jennifer; Paul Rhodes; Jane Ussher ve Katherine Boydell. "The embodiment of childhood abuse and anorexia nervosa: A body mapping study," *Health Care for Women International* 1, no.1 (2022): 1-26.

Malson, Helen. "Appearing to Disappear: Postmodern Femininities and Self-starved Subjectivities," *Critical Feminist Approaches to Eating Disorders* ed. Helen Malson ve Maree Burns (Sussex: Routledge, 2009), 135-145.

Malson, Helen. *The Thin Woman: Feminism, Post-Structuralism and The Social Psychology of Anorexia Nervosa*. (London: Routledge, 1998).

Martinez-Gonzalez, Leticia; Tania Fernandez-Villa; Antonio J. Molina; Miguel Delgado-Rodríguez ve Vicente Martin. "Incidence of Anorexia Nervosa in Women: A Systematic Review and Meta-Analysis," *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17, no.11 (2020): 1-15.

Mitchell, Jean. "'Going for the Burn' and 'Pumping Iron': What's Healthy about the Current Fitness Boom?" *Fed Up and Hungry: Women Oppression and Food* ed. Marilyn Lawrence (London: The Women's Press Limited, 1987), 156-174.

Moola, Fiona. J. ve Moss E. Norman. "On Judgement Day: Anorexic and Obese Women's Phenomenological Experience of the Body, Food and Eating," *Feminism & Psychology* 27, no.3 (2017): 259-279.

Muldtofte, Lea. "The Grace of my Perfect Skeleton: An Autoethnographic Analysis of the Anorexic Body," *Capacious: Journal for Emerging Affect Inquiry* 1, no.3 (2018): 1-15.

Orbach, Susie. *Hunger Strike: The Anorectic's Struggle as a Metaphor for our Age* (London: Karnac, 1993).

Padin, Paula Friero; Ruben González-Rodríguez; Carmen Verde-Diego ve Raquel Vázquez-Pérez. "Social media and eating disorder psychopathology: A systematic review". *Cyberpsychology*, 15, no.3 (2021): 1-21.

Palumbo, Laura. "The Connection Between Eating Disorders and Sexual Violence," *National sexual Violence Research Center* (2002) <https://www.nsvrc.org/blogs/connection-between-eating-disorders-and-sexual-violence> (Erişim: 22.01.2023)

- Piran, Niva ve Tanya Teall. "The Developmental Theory of Embodiment," *Preventing Eating-Related and Weight-Related Disorders* ed. Gail McVey, Michael P. Levine, Niva Piran ve Bruce Ferguson (Ontario: Wilfred Laurier Press, 2012), 169-198.
- Puuronen, Anne. "Understanding Anorexia: An Hermeneutic Approach as a Methodological Alternative for the Field of Contemporary Anorexia Research," *Scripta* 17, no.2 (1999): 219-231.
- Saukko, Paula. *The Anorexic Self: A Personal and Political Analysis of a Diagnostic Discourse* (Albany: SUNY Press, 2008).
- Sharp, Cliff W. ve Christopher L. Freeman. "The Medical Complications of Anorexia Nervosa," *British Journal of Psychiatry* 162, no.1 (1993): 452-462.
- Stice, Eric; Carolyn Black Becker ve Sonja Yokum. "Eating Disorder Prevention: Current Evidence- Base and Future Directions," *International Journal of Eating Disorders* 46, no.5 (2013): 478-485.
- Uğurlu, Özge. "Kadının Benlik Sunumunun Güncel Bir Aracı Olarak Sosyal Ağlar Bir Tasarım Unsuru: "Kusursuzlaştırma," *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8, no.1 (2015): 231-248.
- van Eeden Annelies, Daphne van Hoeken ve Hans W. Hoek. "Incidence, prevalence and mortality of anorexia nervosa and bulimia nervosa," *Current Opinion in Psychiatry* 1, no.34 (2021): 515-524.
- Vanderheyden, Debbie; Cynthia G. Fekken ve Frederick J. Boland. "Critical Variables Associated with Bingeing and Bulimia in a University Population: A Factor Analytic Study," *International Journal of Eating Disorders* 7, no.3 (1988): 321-329.
- Warin, Megan. "Primitivising Anorexia: The Irresistible Spectacle of Not Eating," *The Australian Journal of Anthropology* 15, no.1 (2004): 95-104.
- White, Shane. *Beautiful People: The Past, Present, and Future of the Fashion Industry's Thin Ideal*. Yüksek Lisans Tezi. (Arkansas: University of Arkansas, 2021).
- Wolf, Naomi. *The Beauty Myth: How Images of Beauty are Used Against Women* (London: Vintage, 1991).